

رد پای کهن الگوهای ایرانی در ادبیات شفاهی و مکتوب کودک ایران

(از اسطوره تا ادبیات داستانی مدرن و پست مدرن کودک)

پایان نامه ی کارشناسی ارشد

رشته: ادبیات کودک

پژوهشگر: ساناز هامون پو

استاد راهنما: پروفسور جان استیونز، دانشگاه مکواری، استرالیا

چکیده:

پژوهش حاضر کنکاشی است در بازیابی جان مایه‌ی شاخه‌ای نه چندان نوپا در دل ادبیات کهن ایران که به عقیده‌ی پژوهشگر نه به صورت استقلال یافته‌ی کنونی، بلکه در تاروپود درهم‌تنیده‌ی از فرهنگ اساطیری و فولکوریک ایران‌زمین، پیشینه‌ای قابل توجه دارد. ادبیات کودک و نوجوان ایران، از این دیدگاه بنیادی، خاستگاه حیرت‌انگیز و قابل تأملی را برای نمایان کردن آمیزه‌ای از روح ملی و فرهنگ عامه‌ی این مرزوبوم و تقابل آنها با روند معاصر ادبی فراهم می‌سازد که کمتر به این وضوح در راستای سیرتاریخی ادبیات جامع ایران قابل پی‌گیری است. شکل‌گیری ادبیات کودک ایران بر اساس افسانه‌های عامیانه و انتشار آنها در مجموعه‌هایی با مخاطب کودک ارتباط تنگاتنگ این دو حیطه‌ی ادبی و فرهنگی-اجتماعی را روشن‌تر می‌سازد. از طرف دیگر، دگرگونی و آمیختگی ناگزیر اسطوره‌ها و کهن الگوهای ایران باستان با فرهنگ عامه نیز بر اهمیت مطالعه‌ی ادبیات کودک و نوجوان ایران از این نگاه صحنه می‌گذارد.

پژوهش حاضر تلاش می‌کند آثاری کمابیش فراموش‌شده با محوریت شخصیت‌های اسطوره‌ای و کهن الگوهای ایرانی را که در قلب ادبیات کودک و نوجوان ایران و در پوسته‌ی افسانه‌های عامیانه به اشکال روایی تغییر یافته، همراه با تقابل آنها با جریان مدرن و شاخصه‌های پست مدرن ادبیات کودک در ایران به نمایش بگذارد. این روند بین دو انقلاب مشروطه و اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و با روشن کردن تضاد حاکم بر ساختار درونی چرخه‌های دوگانه که بر پایه‌ی کهن الگوهای "مرگ" و "دوباره‌زادگی"، "ناباروری" و "رویش"، و "تاریکی" و "روشنایی" است، حضور مداوم "تنوین" در باورهای فرهنگی-ادبی کهن و جاری ایرانیان و چگونگی باز آفرینی این مفاهیم در نمونه‌های داستانی کوتاه مصور و بلند، منظوم و حتی دراماتیک از نویسندگان، تصویرگران، شاعران و نمایشنامه‌نویسان پایه‌گذار ادبیات کودک مدرن ایران مورد مطالعه قرار گرفته است.

در پایان با تکیه بر نظریه‌ی "ساختارزدایی" داستان‌هایی منتخب که ساختار ارزش‌گذاری شده این چرخه‌ها (تقدم نیروهای مثبت تلقی شده بر منفی) را برهم ریخته و گاه معکوس می‌کنند به عنوان نمونه‌های آزاد روایی که واکنش خلاقانه‌تری را در خوانندگان برمی‌انگیزند، معرفی شده‌اند. در این پروژه با ارائه یک طرح جدید نظری که وام‌دار

نظریه‌ی “گفتگو محور” نظریه‌پرداز روسی میخائیل باختین است، ساختار متقابل این چرخه‌ها دوباره‌سازی شده و بار ارزشی مثبت و منفی آن‌ها رنگ باخته و در ارتباطی مکمل و دوطرفه معنا پیدا می‌کند. در نتیجه، عرصه‌ی فعالیت در ادبیات پیش‌رونده‌ی کودک در ایران، که نیازمند همگام شدن با تکنیک‌های روایی سده‌های حاضر در کنار آگاه بودن از اصالت فرهنگی است، برای نویسندگان و خوانندگان خلاق کودک هر چه فراخ‌تر جلوه‌گر خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: ادبیات داستانی کودک، ادبیات مدرن کودک، اسطوره‌های ایرانی، باختین، پست مدرنیسم، ساختارزدایی، فرهنگ عامه، کهن‌الگو